

İngiltere’de Kalkınma Ajansları Development Agencies in England

Mehmet Mut¹, Mehmet Koca²

DOI: [10.59445/ijephss.1440982](https://doi.org/10.59445/ijephss.1440982)

Atf / Cite: Mut, M., Koca, M. (2024). İngiltere’de kalkınma ajansları, *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 7(2), 91-110, <https://doi.org/10.59445/ijephss.1440982>

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 21.02.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 23.03.2024

Lisans Bilgisi / License Information: Bu çalışma, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. / *This work is licensed under Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License (CC BY NC).*

İntihal Kontrolü / Plagiarism Checks: Bu çalışma, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / *This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.*

Özet

Günümüz dünyasında bölgeler arası dengesizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin karşı karşıya oldukları önemli bir problem haline gelmiştir. Bu problem daha çok az gelişmiş ülkelerde kendini daha belirgin bir şekilde göstermekle birlikte sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından gelişmiş ülkelerin içinde de kendi aralarında görece olarak gelişme farklılıkları bulunan bölgeler ortaya çıkmıştır. Ülke içinde zamanla ortaya çıkan bu gelişmişlik farkları pek çok sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmiş ve bu nedenle ülke düzeyinde sosyoekonomik entegrasyonu sağlamak amacıyla, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik uygulamalar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu minvalde özellikle küreselleşme sürecinde daha da ön plana çıkan değişim ve dönüşümler kalkınma politikalarının amaç ve uygulamalarında da değişimlere sebebiyet vermiş ve bu durum beraberinde yeni bir yönetim ve örgütlenme yapısının zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu paradigma değişimi zaman içerisinde merkeziyetçi bir yaklaşımdan ziyade âdem-i merkezi bir yapıya doğru dönüşmeye başlamış ve bu süreç dahilinde kalkınma ajansları ortaya çıkmıştır. İngiltere’de de bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi adına kalkınma ajansları kurulmuştur. Bununla birlikte 2000’li yılların başı itibariyle başlayan etkinlik tartışmaları çerçevesinde yaşanan tartışmalar ve 2010 yılında iktidara gelen koalisyon hükümetinin bölge ölçeğini terk etmesi sonucunda 2011 yılı itibariyle İngiltere’de kalkınma ajanslarının faaliyetlerine son verildiği görülmüştür. Bu çalışmanın konusunu İngiltere’deki kalkınma ajansları oluşturmaktadır. Çalışma ile İngiltere’deki kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimi ve mevcut durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada literatür taramasına dayalı nitel bir araştırma yöntemi takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Bölge Politikaları, Kalkınma Ajansları, Bölgesel Kalkınma Ajansları.

Abstract

In today's world, interregional imbalance has become an important problem faced by all developed and developing countries. Although this problem manifests itself more clearly in underdeveloped countries, regions with relative development differences among themselves have emerged within developed countries in terms of socioeconomic development level. These differences that have emerged over time within the country have brought about many social and economic problems, therefore, in order to ensure socioeconomic integration at the country level, practices have begun to be implemented to reduce the differences between regions. In this regard, the changes and transformations that have become more prominent, especially in the globalization process, have also caused changes in the goals and practices of policies, and this has revealed the necessity of a new management and organizational structure. Over time, this paradigm shift began to transform from a centralist to a decentralized structure, and development agencies emerged within this process. Development agencies have been established in England to eliminate regional development differences. As a result of the debates within the framework of the effectiveness that started in the early 2000s and the abandonment of the regional scale by the coalition government that came to power in 2010, the activities of development agencies in England were terminated as of 2011. The subject of this study is development

¹ Dr., İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanı / *Ministry of Interior, Head of Strategy Developing Department*, mehmetmut@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9343-3192>.

² Sorumlu Yazar / *Corresponding Author*, İç İşleri Bakanlığı AREM İl Planlama Uzmanı / *Ministry of Interior AREM City Planning Expert*, mehmetarem@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3500-519X>.

Mehmet MUT, Mehmet KOCA
İngiltere’de Kalkınma Ajansları

Vol: 7 Issue: 2
Spring 2024

agencies in England. The aim of the study is to reveal the historical development and current situation of development agencies in England. A qualitative research method based on literature review was followed in the study.

Keywords: England, Regional Policies, Development Agencies, Regional Development Agencies.

1. Giriş

Küreselleşme sürecinde yaşanan değişim ve dönüşümler kalkınma politikalarının hedef ve uygulamalarında da değişimlere neden olmuş ve beraberinde yeni bir yönetim ve örgütlenme yapısının zorunluluğunu meydana çıkarmıştır. Yaşanan bu paradigma değişimi merkezî bir yaklaşımdan ziyade âdem-i merkezi bir yapıya doğru evrilmeye başlamıştır. Bölgesel kalkınma ajansları da bu değişim ve gelişim sürecinin sonucunda ortaya çıkan yeni bir model olmuştur. Bu kapsamda kalkınma ajansları, kendine has teknik ve finansman yapılarına sahip, herhangi bir kâr amacı taşımayan, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere bölgedeki tüm paydaşların danışman, karar alıcı ve uygulayıcı olduğu bir bölgesel kalkınma sistemi olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk ve Sözdemir, 2014: 1).

2000’li yıllar itibariyle Dünya genelinde ‘kalkınma ajansı’ olarak adlandırılan yaklaşık olarak 20 bin kuruluş bulunmaktadır (Özen, 2005: 2). Kalkınma ajanslarının büyük bir çoğunluğu Avrupa’da olmak üzere birçok farklı ülkede kalkınma ajansı bulunmaktadır. Kalkınma ajansı kurma deneyimleri ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermekle birlikte her kalkınma ajansı kendine has bir şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. 1933 yılında ABD’de kurulan Tennessee Valley Authority örneğinden sonra çeşitli tarihlerde; Almanya, İspanya, Fransa, Belçika, Romanya, Danimarka, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya, İsveç, Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz, İngiltere, Litvanya, Yunanistan gibi Avrupa ülkeleri ile Japonya ve Brezilya gibi farklı coğrafyalardaki ülkelerde de kalkınma ajansı kurulmuştur (Turan, 2007: 30-36).

En belirgin amacı belirli bir bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamak (Rösch, 1992: 7) olan kalkınma ajanslarının amaçlarını; bölgesel stratejilerin hayata geçirilmesi, yerel ve bölgesel girişimciliğin desteklenmesi, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün geleceği adına yerel-bölgesel çözümler oluşturma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet sunumu için finansal garantiler oluşturma olarak sıralayabilmek mümkündür (Demirci, 2003: 16).

Bu yapıların hukuki ve örgütsel organizasyonları, görev, yetki ve sorumlulukları, diğer kurum ve kuruluşlarla olan ilişkileri ciddi farklılıklar oluşturmakta ve genel bir ‘kalkınma ajansı’ modeli tanımlamayı oldukça zor hale getirmektedir. Bununla birlikte, kalkınma kavramının doğası gereği dinamik yapısına uygun bir şekilde kalkınma ajanslarının yapıları, faaliyetleri ve finansman kaynakları da zaman içinde oldukça çeşitlenmiştir. Kalkınma ajansı kavramının 1980’li yıllarda yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile birlikte 1990’lı yıllarda yaygınlaşan yönetim anlayışının bir ürünü olduğunu da söyleyebilmek mümkündür (Özen, 2005: 2).

Kalkınma ajanslarının dünya genelindeki yaygınlığından ve uygulama örneklerinden hareketle bu çalışmanın konusunu İngiltere’deki kalkınma ajansları uygulamasının mevcut durumu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı bölgesel kalkınmada lokomotif görevi üstlenebilen kalkınma ajanslarının, İngiltere’de nasıl bir gelişim sergilediği ve mevcut durumunun ne olduğunun ortaya konulması olup, yöntem olarak literatür taramasına dayalı nitel araştırma yöntemi takip edilecektir.

Çalışma üç bölüm üzerinden kurgulanmış olup, ilk bölümde kalkınma ajanlarına ilişkin kavramsal bir çerçeve ile tarihsel gelişimine ilişkin bilgiler verilecek, ikinci bölümde ise İngiltere’deki kalkınma ajanslarına ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılarak çalışma nihayete erdirilecektir.

2. Kalkınma Ajansları: Tarihsel Gelişim ve Kavramsal Tarihsel Gelişim

Günümüz dünyasında bölgeler arası dengesizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin karşı karşıya oldukları önemli bir problemdir. Bu problem daha çok az gelişmiş ülkelerde kendini daha fazla göstermekle birlikte sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından gelişmiş ülkelerde de kendi içinde

görel olarak gelişme farklılıkları bulunan bölgeler ortaya çıkmıştır. Ülke içinde zamanla ortaya çıkan bu gelişmişlik farkları pek çok sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmiş ve bu nedenle ülke genelinde sosyoekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik yeni yaklaşımlar gündeme gelmeye başlamıştır (Akiş, 2011: 238).

Ayrıca ulusal ve bölgesel düzeyde rekabet edebilirlik ve dengeli bir ulusal gelişme düzeyinin yakalanması arayışında olan hükümetler bir tercih değişimine yönelmiş ve tercihlerini yeniden dağılımdan ziyade bölgesel büyümeye doğru değiştirmişlerdir. Bu doğrultuda bölgesel ve yerel kalkınma araçlarının kapsamı ve muhteviyatı da genişlemeye başlamıştır (Yıldırım, 2015: 7).

Daha önce de değinildiği üzere özellikle 20. yüzyılın son çeyreği itibarıyla küreselleşme sürecinde yaşanan hızlı değişiklikler kalkınma politikalarının amaçlarında ve pratiklerinde ciddi dönüşümlere neden olmuş ve bu durum yönetim anlayışı çerçevesinde yeni bir yönetim ve örgütlenme yapısını zaruriyet haline getirmiştir. Kendisine giderek artan bir şekilde uygulama alanı bulan bu anlayış merkezîyetçi bir yaklaşım yerine âdem-i merkezi bir yapıya doğru geçişi beraberinde getirmiş ve kalkınma ajansları ya da literatürdeki adlarıyla bölgesel kalkınma ajansları bu değişim sürecinin sonunda ortaya çıkan bir model olmuştur (Öztürk ve Sözdemir, 2014: 1).

Yeni iş fırsatlarının ortaya çıkartılması, kırsal ve şehirsal alanlar arasındaki mekânsal dengesizliğin giderilmesi, bölge içi potansiyel fırsat alanlarının değerlendirilerek doğrudan yabancı yatırımın bölgeye çekilmesi, eski ve yeni girişim faaliyetlerinin desteklenmesi gibi birçok farklı konuda faaliyette bulunan kalkınma ajansları bölgesel kalkınmanın lokomotifleri olan yeni aktörler olarak ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2011: 35).

Bununla birlikte düzenleme ve denetleme kurumları gibi karar alma gücünü kamudan alan ancak aldığı bu yetkinliği, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile paylaşan ve yönetimsel kurumlar olarak ortaya çıkan kalkınma ajansları gelişmekte olan ülkelere nazaran OECD ülkelerinin çoğunda daha etkin bir şekilde çalışmakta ve iyi yönetişimin gerekliliklerinin çoğunu daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmektedirler. Bu kapsamda OECD ülkeleri içerisinde kalkınma ajanslarının, düşük yönetim performansı gösterdiklerine yönelik bir örnek bulunmamakta ve yerel paydaşlarca sahiplenilen ve koordinasyon güçlüğü çekmeyen ajansların daha etkin çalıştıkları görülmektedir (Kuran, 2019: 68).

Kalkınma ajanslarına ilişkin açıklamalara geçmeden önce kısaca kalkınma ve bölgesel kalkınma kavramlarının ne olduğuna ilişkin bir girizgâh yapmanın konuyu daha iyi anlama noktasında faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda kalkınmanın “kişi başına düşen milli gelirin reel, devamlı ve dengeli olarak artması, gelişmenin sağladığı nimetlerden bütün halkın yararlanacağı bir ortam doğuran, bünyesel bir değişim ile üretim ve kişi başına düşen milli gelirin artırılması, ekonomik ve sosyokültürel yapının değiştirilmesi ve yenileştirilmesi” gibi anlamları bulunmaktadır (Cankorkmaz, 2011: 116).

Bölgesel kalkınma kavramı ise “ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü” ya da “geniş ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisinin tutarlılığı konusunda, genel rekabet dengelerini bozmayan etkinlik ve refah kazandırıcı çabaların tümü” gibi tanımları bulunmaktadır (Acar, 2006: 7-8).

Kalkınma ajanslarının ilk defa ortaya çıkışı 20 yüzyılın ikinci çeyreğinin başlarına kadar götürülebilmektedir. Bu ajansların Dünya’da ki ilk örneği ABD’de 1933 yılında kurulan TVA (Tennessee Valley Authority) olmuştur. TVA ABD’nin görece yoksul olan sekiz güney eyaletinin kalkındırılması hedefiyle kurulmuş olan bir bölgesel kalkınma programı olmuştur. Havza esaslı bir bölgesel kalkınma özelliğine sahip olan TVA ile Tennessee Nehrinin doğal kaynaklarının geliştirilmesi,

korunması ve akılcı bir şekilde kullanılması hususunda geniş çaplı planlama faaliyetlerine başlanılmıştır (Dura, 2007: 142).

“Hükümet kadar güçlü, özel sektör kadar esnek ve atak” bir yapı olarak çalışması planlanan TAV, inşa ettiği 31 baraj ile bir yandan elektrik enerjisi fiyatlarını aşağıya çekmiş bir yandan da tarım sektöründe verimlilik artışı gerçekleştirerek birçok işletmenin bölgeye gelmesini sağlamıştır (Kuran, 2019: 63).

Kalkınma ajanslarının ilk örneği ABD’de hayata geçirilmiş olsa da anladığımız manada kalkınma ajansların kurulup yayıldıkları zaman dilimi ve mekânı II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’sı olmuştur. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle, kalkınmada bölgesellik önem kazanmaya başlamış ve savaşın getirdiği yıkıcı etkiler ekonominin çökmesine neden olarak bölgesel farklılıkları derinleşmiştir. Bölgesel farklılıkların bertaraf edilmesi gayesiyle bölgesel politikalar önem kazanmaya başlamış ve yavaş yavaş kalkınma ajansları Avrupa’da yaygınlaşmaya başlamıştır (Baykal, 2010: 45).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma ajansları 1950’li yıllarda Fransa, Belçika, İrlanda ve Avusturya’da, 1960 ve 70’li yıllarda İngiltere, Almanya, İtalya ve Hollanda’da, 1980’li yıllarda İspanya, Finlandiya, Danimarka ve Yunanistan’da, 1990’lı yıllarda ise Estonya, Macaristan, Litvanya, Bulgaristan, Polonya, Portekiz, İsveç gibi diğer Avrupa ülkelerinde kurulmuştur (Yılmaz, 2011: 35).

Avrupa’da kurulan birinci dalga kalkınma ajansları II. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı felaket derecesinde yıkım, sanayi faaliyetlerinde yaşanan gerileme ve bu nedenle terk edilmiş yerlerin yol açtığı mekânsal krizlerin ortadan kaldırılması gibi ivedilikle çözülmesi gereken problemlere kısa vadede çözüm üretmek gayesiyle kurulmuşlardır. 1960’lı ve 1970’li yıllar “Rust Belt” olarak da bilinen ABD’nin eski ve ağır sanayi bölgelerinde ortaya çıkan problemlerin giderilmesine karşılık olarak kalkınma ajansı kurulmasına denk gelen 2. Dalga dönemi olmuş, 1980 ve 1990 yılları arasındaki dönemi kapsayan 3. Dalga ile Doğu Asya, yaşamış olduğumuz 4. Dalga ile de Latin Amerika, Güney Asya, Afrika ve Doğu Avrupa’da kalkınma ajanslarının kurulması süreci günümüze kadar devam etmiştir (Kuran, 2019: 63-72).

Fransa’da kurulmuş olan Agence Regional Development (ARD), Picardie bölgesinin ekonomik faaliyetlerin canlandırılması ve geliştirilmesi amacıyla faaliyete geçirilmiş ve faaliyetleri arasında bölge planlarını geliştirmek, sanayinin kurulabilmesi için gerekli olan altyapı yatırımları ve sanayi teşviklerini sunmak, yabancı yatırımcıların bölgeye gelmesini sağlamak olmuştur (Sezgin, 2013: 91-92).

Avusturya’da faaliyet gösteren Yukarı Avusturya İş Ajansı ise kamu kuruluşu statüsüne sahip bir kalkınma ajansı olup, yukarı Avusturya’da yatırım yapmak isteyen yatırımcılara ve bölgede faaliyette bulunan firmalara yer seçimi, uygun teşvik olanakları, inovasyon projeleri ve yeni pazarlar bulunmasına yardım etme konusunda danışmanlık sağlamakta ve özel sektörde faaliyette bulunan firmaların insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik eğitimler düzenlemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 8).

Sviluppo Italia Kalkınma Ajansı ise İtalya’nın güney bölgelerinin rekabet gücünü geliştirmek, bu bölgelerdeki girişimcilik kültürünü oturtmak ve bölgelerin potansiyellerini hayata geçirebilmek için ihtiyaç olan fiziki, ekonomik ve idari altyapıyı oluşturmak ve proje üretme becerisini geliştirmek üzere kurulmuştur. Sviluppo Italia merkezi devlet tarafından ulusal bir ajans olarak hayata geçirilmiş olup, daha sonra ülkenin 16 bölgesinde taleplere göre farklı fonksiyonlar üstlenen şubeler açmıştır (Turan, 2007: 60-61).

Anladığımız manasıyla kalkınma ajanslarının çıkış noktası olarak değerlendirilebilecek olan Avrupa kıtasında faaliyet gösteren kalkınma ajansları, ilk başlarda çoğunlukla altyapı ve tarım konularına yoğunlaşırken, sonraki yıllarda bu ajansların faaliyet alanları sanayileşmeyi geliştirmeye

doğru kaymış, son dönemde ise hizmet sektörü ve ileri teknolojilerin desteklenmesini yönünde bir değişim yaşanmıştır (Kuran, 2019: 72).

Kalkınma ajanslarının örgütsel organizasyonlarının farklılıklar göstermesi, çeşitli fonksiyon ve amaçlarının olması farklı tanımlamalara neden olmakla birlikte (Baykal, 2010: 43), genel olarak kalkınma ajansları merkezi hükümetten bağımsız bir şekilde, sınırları önceden tanımlanmış bir bölgenin ekonomik yönden kalkındırılması gayesiyle oluşturulmuş idari birimler olarak tanımlanabilmektedir (Eren ve Cidecigiller, 2011: 392).

Halkier (2006: 3-4) kalkınma ajanslarını; *“ağırlıklı olarak ‘yumuşak’ politika araçlarının entegre kullanımı yoluyla yerel ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için tasarlanmış, merkezi ve yerel yönetim ana akımının dışında, bölgesel temelli, kamu tarafından finanse edilen bir kurum”* olarak tanımlamıştır.

European Association of Regional Development Agencies (EURADA) ise kalkınma ajanslarını, *“sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik imkânlar ile çözümleri belirleyen ve bu çözümleri geliştiren problemleri destekleyen kurumlar”* olarak tanımlamıştır (Apalı ve Yıldız, 2015: 73).

Avaner (2005: 242) kalkınma ajanslarını *“kamusal veya yarı kamusal görev üstlenen, özel kanun ve tüzüklerle kurulmuş ve bölgedeki şirketler, sivil toplum kuruluşları ile yerel otoritelerin iş birliğini hedefleyen yapılar”* olarak tanımlarken, Kumral (1993: 63) *“merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kuruluş ve faaliyetlerini tamamen veya kısmen kamunun finanse ettiği kurumlar”* olarak tanımlamıştır.

Yukarıdaki tanıma benzer ama küçük farklılıklar içeren bir şekilde DPT’nin *“Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu”*nda ise kalkınma ajansları *“...merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği bir kuruluş”* olarak tanımlanmıştır (DPT, 2000: 174).

Biraz önce yapılan tanımlar ışığında genel olarak kalkınma ajanslarının, bürokratik yapıdan uzak, özerk veya yarı özerk birimler oldukları, finansman kaynağının kamu veya özel sektör olabildiği, sadece belirli bir bölgeyle sınırlı faaliyet gösterdikleri ve yine sadece o bölgenin kalkınmasını amaçladıklarını söyleyebilmek mümkündür (Dura, 2007: 142).

Kalkınma ajanslarına ilişkin tanımlamanın sonrasında ise kalkınma ajanslarının amaçları, türleri, özellikleri, fonksiyonları ile fon yapısına ilişkin açıklamaların yapılmasının daha doğru bir yaklaşım olacağı değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda günümüzde yalnızca geri kalmış bölgelerdeki ekonomik ilerlemeyi uyaran birimler olarak değil, bununla birlikte yerel düzeyde ekonomik büyümeyi biçimlendiren ve teşvik edici bir rol üstlenen birimler olarak da görülen kalkınma ajansları varlıklarını, ulusal düzeyde yürütülecek politikaların tavandan tabana planlanmasından, tabandan tavana bir planlamasına doğru dönüşen bir paradigma değişimine, yerel paydaşların kalkınma ve büyüme süreçlerinin hemen hemen her veçhesinde karar verme aşamalarına daha aktif bir şekilde katılımlarını sağlayan ve yönetimden yönetişime doğru evrilen kurumsal bir açılım temeline oturtmaktadır (Kuran, 2019: 66-67).

Kalkınma ajanslarının yukarıda kısaca bahsedilen *“causa essendi”*si ve çıkış noktasından hareketle bu kurumların amaçlarını genel olarak; büyüme, ihracat, istihdam ve teknoloji gibi kriterleri göz önüne alarak kritik alanların belirlenmesi, ekonomik kalkınmanın oluşturulması ve bölgenin yeniden organize edilmesinin sağlanması, stratejik düzeyde bölgesel plan ve programın yapılması ve

geliştirilmesi, iş etkinliği ile verimliliğinin artırılması, yatırımların ve rekabet gücünün artırılarak geliştirilmesi, işgücünün kalitesini niteliksel düzeyde artıracak kurumların oluşturulması, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına ve büyümesine katkıda bulunulması, sağlıklı mekânsal gelişmenin yönlendirilmesi ve kentsel alan ile kırsal alan arasında yapısal uyum içinde kırsal gelişmenin teşvik edilmesi, kentsel alanların çalışılacak ve yaşanılacak sağlıklı mekânsal düzlemler olarak geliştirilmesi, firmalara teşvik ve finansal destek sağlanması, günümüz gerçekliğine uygun bir şekilde bilgi ve iletişim tabanlı yeni sektörlerin oluşmasının teşvik edilmesi, bölgenin potansiyelini ve sorun alanlarını göz önünde bulundurarak geliştirilecek politikalar ile bölgedeki ekonominin canlandırılması ve bölge halkının gelişmeye katılımını ve gelişimden yararlanmasını sağlamak olarak sıralayabilmek mümkündür (Sezgin, 2013: 45).

Dura ise kalkınma ajanslarının amaçlarını biraz daha geniş bir perspektiften “*bölge kapsamında uzun vadeli kalkınma hedeflerini belirlemek, ulusal planları tamamlayıcı bir şekilde bölge planlarını yapmak, bölge eksenli politikalar belirlemek, saptanan politikalar çerçevesinde bölge ekonomisini canlandırmak, içsel potansiyeli ortaya çıkartmak ve geliştirmek, bölgesel gelişme amacının gerçekleştirilmesi noktasında özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler arasında işbirliğini sağlamak ve bu kesimlerin bölgesel gelişmeye çok daha aktif bir şekilde katılımını gerçekleştirmek, bölgesel gelişmeye bölge halkının katılımını gerçekleştirmek, bölgesel kalkınma için uygun şartları sağlamak, bölgenin rekabetçi gücünü arttırmak, rekabete dayalı bir iş çevresi sağlamak, teknoloji transferini gerçekleştirmek, KOBİ’lerin gelişmesini desteklemek, bölgenin tanıtımını yapmak ve bu sayede yerli ve yabancı yatırımcı çekmek, bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılara danışmanlık hizmeti sunmak, bölgedeki işgücünün geliştirilmesine katkı sağlamak, bu kapsamda mesleki eğitim faaliyetlerini desteklemek ve/veya doğrudan bu faaliyetler içine girmek ve böylelikle dünya kalitesinde bir işgücü portföyüne sahip olmak, bölgenin potansiyelini ortaya koyan çeşitli araştırmalar yapmak, bölgenin sosyo-kültürel değerlerini geliştirmek, teşvik mekanizmasını yönlendirmek, yüklendikleri çevresel görevler bağlamında altyapı yatırımlarını gerçekleştirmek, çevre ve sağlığın iyileştirilmesine katkı sağlamak*” olarak sıralamıştır (Dura, 2007: 149-150).

Kalkınma ajanslarının türleri ise literatürde genel olarak kuruluş biçimlerine, faaliyet alanlarına, fonksiyonlarına ve mali kaynaklarına göre bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Buna göre kuruluş biçimleri açısından kalkınma ajansları; merkezi hükümetler tarafından kurulan kamusal ajanslar, yerel ve bölgesel yönetimlerin içerisinde yer alan yerel yönetim ajansları, yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan ajanslar ile kamu ve özel sektör tarafından kurulan bağımsız ajanslar olmak üzere dördü bir ayrıma tabi tutulmaktadır (Kuran, 2019: 69).

Faaliyet alanlarına göre kalkınma ajansları ise bilgi bankaları oluşturan, sosyal ve ekonomik alanlarda araştırmalar yapan, ulusal ve uluslararası alanlarda faaliyet alanlarını güçlendirmek gibi önemli görevleri yerine getiren stratejik kalkınma ajansları, sektörler arası gelişim projeleri oluşturan ve projeleri destekleyip yönetmek gibi faaliyetler yürüten küresel kalkınma ajansları, belli bir sektör üzerinde faaliyette bulunan sektörel kalkınma ajansları ve bölgeyi daha cazip hale getirerek dış yatırımı bölgeye çekmek için faaliyetlerde bulunan içsel cazibe yaratan kalkınma ajansları olmak üzere yine dördü bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır (Eren ve Cideciğiller, 2011: 396).

Literatürde kalkınma ajanslarının ortak özellikleri ise genel olarak; kurumsal bir kimliğe sahip olma, kamusal bir işlemlerle kurulma, siyasi irade karşısında özerk veya yarı özerk olma, esnek ve şeffaf bir yapıya sahip olma, sınırları çizilmiş belli bir coğrafi bölgeyi kapsama, sosyoekonomik yönde faaliyet gösterme, yönetimde farklı toplum kesimlerine yer verme ve iş birliğini geliştirme, ağırlıklı olarak kamu tarafından finanse edilme olarak sıralanmaktadır (Sezgin, 2013: 41-44).

Yine Sezgin (2013: 41) fonksiyonlarına göre kalkınma ajanslarının; bölgeye yatırımcı çekmek, yatırımcılara destek olmak ve teknoloji transferi yapmakla görevli zayıf/küçük kalkınma ajansları ile

uluslararası fonları yönetmekten altyapı geliştirmeye, geniş kapsamlı danışmanlık hizmetlerinden stratejik planlar oluşturmaya kadar birçok görev üstlenmiş kuvvetli kalkınma ajansları olmak üzere ikiye ayrıldığını ifade etmiştir.

Kalkınma ajanslarının fon kaynakları ise EURADA’nın da sınıflandırdığı üzere kaynaklar gibi politik destek veren kurumlardan elde edilen doğrudan fonlar, mekân, donanım ve personel gibi politik destek veren kurumlardan elde edilen dolaylı yardımlar, hizmetlerden ve dışarıdan sağlanan gelirler ile Avrupa Birliği ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan gelen uluslararası fonlar ve projelerden oluşmaktadır (Apalı ve Yıldız, 2015: 74).

3. İngiltere’de Kalkınma Ajansları

İngiltere’de kalkınma ajanslarının yüklenmiş olduğu misyon, görev ve fonksiyonlarından hareketle durumundan bahsetmeden önce, adı geçen ülkenin bölgesel kalkınma politikalarına yönelik gelişim çizgisine değinilmenin iyi bir başlangıç noktası olacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamdan çalışmanın bu bölümünde öncelikle İngiltere’nin bölge kalkınma politikalarına kısaca değinilecek, sonrasında ise bu çalışmanın ana konusunu oluşturan bölgesel kalkınma ajanslarına değinilecektir.

3.1. İngiltere’nin Bölge Politikaları

İngiltere’nin, yetmiş yılı aşkın bir süre öncesine dayanan ve Endüstriyel Transfer Kurulu’nun ilk faaliyetlerine ve daha iyi iş beklentileri olan bölgelere göç eden işçilere verilen yardıma kadar uzanan uzun bir bölgesel politika geleneği bulunmaktadır.

1934 yılında "Özel Alanlar"ın kurulmasıyla bölgesel politikalarda işi işçilere teslim etme fikrine doğru bir kayma görülmeye başlanmış ve sürekli olarak yüksek işsizlikten muzdarip olan bölgelerde, şirketler vergi ve oran indirimleri, küçük hibeler ve altyapı yatırımlarının yardımıyla genişlemeye teşvik edilmiştir (BESC, 2009: 21).

Bu kapsamda İngiltere’de bölgesel kalkınma politikaları, oldukça uzun bir süre boyunca işsizliğin ve bu doğrultuda İngiltere’nin diğer bölgelerine yoğun iç göçün gerçekleştiği görece fakir bölgelere yönelmiştir. Bu duruma göre, İngiltere’de bölgesel kalkınma açısından sanayinin çöktüğü bölgeler, az gelişmiş kırsal mekanlar ve kalabalık bir nüfusu barındıran ve bu nedenle sorun yaşayan bölgeler olmak üzere üç sorunlu alan bulunmaktadır. 1940’lı yılların başında Muhafazakâr Partili Sir Anderson Montague Barlow tarafından hazırlanan ve Barlow Komisyonu Raporu olarak adlandırılan çalışmada ilk kez bölgeler arasında dengeli bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi gerektiğinden bahsedilmiş ve sadece geri kalmış bölgelere yoğunlaşmaktan ziyade, kalabalık nüfuslu ve gelişmiş bölgeleri de kapsayan daha geniş ölçekli bir bölgesel politika tasarlanmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 31).

Karasu (2005: 198) İngiltere’de bölgeselleşme ya da bölgesel kalkınma politikalarının 20. yüzyılın farklı on yıllarında farklı şekillerde görüldüğünü ve bu durumun genellikle yetki genişliği ilkesine dayandığını söylemiştir. Karasu bu duruma örnek olarak I. ve II. Dünya Savaşları sırasında hayata geçirilen plan bölgeleri, 1960’lı yıllarda Wilson Hükümeti tarafından hayata geçirilen Bölgesel Planlama Kurulları ve 1970’li yıllarda uygulamaya konulan Galler ve İskoçya Kalkınma ajanslarını örnek olarak göstermiştir (Karasu, 2005: 198).

Bu doğrultuda 1960’lı yıllar itibariyle ilk olarak 1965 yılında İskoçya ve Adalar Kalkınma Kurulu ve daha sonra Orta Galler Kalkınma Şirketi kurulmuş, akabinde 1976 yılında İskoç Kalkınma Ajansı, 1977 yılında ise Kırsal Galler Kalkınma Kurulu hayata geçirilmiştir. Kurulan bu birimler hükümet programları dahilinde projeleri hayata geçirmişler ve sınırlı alanlarda kendi karar verme yetkilerine haiz olmuşlardır (Demirel, 2015: 88).

İngiltere’deki bölgeselleşme politikaları 1980’li yıllardan itibaren Avrupa Birliği’nin bölgeselleşme paradigmasına paralel bir şekilde değişim ve dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Özellikle bu yıllardan itibaren planlama boyutu aşılarak bölgesel politikalar hayata geçirilmeye başlanmış ve “1986’da Single European Act ve 1988’de AB yapısal fonlarına yönelik düzenlemeler neticesinde bölgeselleşme politikaları İngiltere’de de etkisini göstermeye başlamıştır (Apalı ve Yıldız, 2015: 81).

1990’lı yıllara gelindiğinde bölgeselleşme politikalarında bölgeler arasında eşitsizlikleri gidermek amacıyla aşağıdan yukarı doğru gelişen ve kökenleri 1960’lı yıllara kadar giden bölgeselleşme hareketleri ile bölge tabanlı ve bölgeler arası rekabet ilkelerine dayanan AB politikalarının yönlendirdiği bölgeselleşme kökenli uygulamalar etkinliğini arttırmaya başlamıştır (Demirel, 2015: 88).

1990’lı yıllarla birlikte artık İngiltere’de artık kuzey-güney arasındaki gelişmişlik farkından ziyade kişi başına GSYİH, işsizlik ve sosyal imkanlar gibi farklar tartışma konusu haline gelmiş ve anılan yıllar itibariyle yerel kalkınma girişimleri ve yerelde ki ekonomik ivmelenmeyi hızlandırabilecek hesap verebilir yapıların oluşturulması gerektiği düşünölmeye başlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 31).

Bu kapsamda İngiltere’de 1990’lı yıllardan sonra gelişen bölgeselleşme ya da bölgesel kalkınma politikalarını; amaçları, çıktıları ve kurulan bölgesel kurumların niteliği açısından üç döneme ayırabilmek mümkündür. Bu dönemlerden ilki 1991-1997 yılları arasında kapsayan ve Muhafazakâr Parti’nin iktidarda olduğu “Bölge Genel Yönetimi” dönemi, ikincisi İşçi Partisi’nin iktidarda olduğu 1997-2003 yılları arası, üçüncüsünü ise 2003 sonrası oluşturmuştur.

Bölgesel kalkınmanın sağlanmasına adına 1991 yılında “Standart İstatistik Bölgeleri” ve 1994 yılında “Bölge İdareleri” oluşturulmuş, bölgesel yönetim kavramının popüler olduğu ikinci dönemde ise “Bölge Kalkınma Ajansları” ve Bölge Kurulları oluşturulmuştur. Bölgesel politikalara yönelik üçüncü dönem ise, 2003 sonrası dönemi kapsayan ve bölge yerel yönetimlerinin ön plana çıktığı dönem olmuştur (Karasu, 2005: 199).

Bu dönemleri biraz daha detaylandırarak olursak; ilk dönemde oluşturulan politikalarla sermayenin Avrupa genelindeki akışkanlığını sağlamanın yanı sıra bölgeselleşme vasıtasıyla merkezîyetçilik unsurunun dengelenmesi amaçlanmıştır (Keleş ve Mengi, 2013: 55). Bu dönemin İngiltere’inde 1991 yılında AB’nin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasını (NUTS) kabul edilerek 8 Standart İstatistik Bölgesi oluşturulmuş, 1994 yılında bu bölgelerde; Sanayi ve Ticaret, Çevre ve Ulaştırma, Eğitim ve Çalışma Bakanlıklarının bölgesel düzeydeki farklı birimlerinin birleştirilmesiyle 9 Bölge İdaresi oluşturulmuştur. Bahsi geçen bu bölge idareleri her biri kıdemli bir kamu yöneticisi olan bölgesel müdür tarafından yönetilen dokuz bölgesel ofisi kapsamış ve AB yapısal fonlarının bölgesel düzeyde yönetiminden sorumlu olmuşlardır (Karasu, 2005: 202).

1997 yılında iktidara gelen İşçi Partisi ise yerinden yönetim uygulamalarını desteklemiş, politik amaçlı bölgeselleşme uygulamalarını hayata geçirerek, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’da özel bölgesel yapılar kurulmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda İşçi Partisi’nin izlediği bir diğer politika demeti ekonomik amaçlı bölgeselleşme olmuş ve hükümet uyguladığı bu politikalarla bölgelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerini yükseltme, bölgeler arasındaki eşitsizlikleri düşürme ve sürdürülebilir kalkınma gibi hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak Bölge Kalkınma Ajansları Yasası’nı hayata geçirmiştir. Bu yasayla daha sonra da bahsedileceği üzere İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları ve bu bölgelerin her birinde Bölge Kurulları oluşturulmuştur. İngiltere’de hayata geçirilen bölge kurulları ile kalkınma ajanslarına bölgesel ekonomik stratejileri hazırlama sürecinde danışmanlık yapmak, bölgesel mekân stratejileri oluşturmak, konut stratejileri geliştirmek ve bunlara uygun çözüm önerileri sunmak gibi görevler yüklenmiştir (Demirel, 2015: 88).

2003 yılında ise mevcut hükümet “Birleşik Krallıkta Modern Bölgesel Politika” isimli bir politika belgesi yayınlamış ve bu belgede ülkenin temel iktisadi kalkınması için temel lokomotif gücün verimlilik olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda modern bölgesel kalkınma politikalarının; tüm bölgeleri kapsayan, tüm vatandaşlara ve paydaşlara eşit imkanlar getiren ve bölgelerin ekonomik performanslarını negatif yönde etkileyebilecek problemleri gidermeye odaklanan bir anlayışa sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda makroekonomik istikrar, ekonomik reformlar ve daha ademi merkeziyetçi bir bölgesel politika yaklaşımının benimsenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 31-32).

Bölgesel politikaların geliştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın sağlanması adına 2010 yıllara gelinmesiyle birlikte özellikle 1990’lı yılların son yarısında kurulan bölgesel kalkınma ajanslarının kapatılmasına yönelik tartışmalarla birlikte yeni bir kurumun oluşturulması gerektiğine yönelik düşünceler görülmeye başlanılmıştır. Kalkınma ajanslarının performansı, hesap verilebilirliklerindeki eksiklik, hizmetlerde tekrara düşülmesi gibi nedenlerden ötürü (BESC, 2009: 24-30), bu ajanslar kapatılmış ve bölgesel kalkınmada daha efektif kurumlar olarak sunulan ve hedefleri yerel ekonomik kalkınmayı sağlamak olan “Yerel Girişim Ortaklıkları” hayata geçirilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 34).

Kalkınma ajanslarının yerine oluşturulan Yerel Girişim Ortaklıkları, yerel yönetimler ve işletmeler arasındaki ortaklıklar olarak kalkınma ajanslarının sorumluluklarını üstlenmişlerdir. İngiltere’de hali hazırda Londra’nın tamamını kapsayan bir Yerel Girişim Ortaklığı da dâhil olmak üzere 38 adet Yerel Girişim Ortaklığı bulunmakta olup, İngiltere’nin tüm alanları bu yapının kapsamı ve sorumluluğu dahilindedir. Devlet bu kuruluşların kanuni durumları ile ilgili yasada herhangi bir zorunluluk belirtmemiş olup, bu kuruluşların önceki kalkınma ajansları deneyiminin aksine yönetiminde özel sektör bulunmaktadır. Bu kapsamda, Yerel Girişim Ortaklıklarının yönetim kurulu başkanlarının özel sektör temsilcisi olması zorunluluk olup, üyelerin de büyük çoğunluğu yine özel sektör temsilcilerinden oluşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 34).

Hatta OECD, İngiltere’deki bölgesel kalkınma ajanslarının kapatılmasından sonra ülkenin açık bir bölgesel kalkınma politikasının olmadığını, yerel girişim ortaklıkları ile hükümetin odağını fonksiyonel ekonomik alanlara kaydırıldığını, yerel makamlar ve işletmeler arasındaki bu ortaklıkların; yollara, altyapıya, binalara ve tesislere yapılacak yatırımlar için yerel önceliklere göre karar verdiğini ve finansmanlarının hükümetin Yerel Büyüme Fonu’ndan sağlandığını ifade etmiştir (OECD, 2023).

Kısaca Morgan (2002: 797), İngiltere’deki 1990’lı yıllardan sonraki bölgeselleşme hareketleri ve politikalarını; bölge yerel yönetimi dönemi, bölgesel kalkınma ajansları dönemi ve 2003 sonrasını kapsayan dönem olarak üç döneme ayırmakla birlikte, kanaatimizce bu dönemleri 2012 yılında İngiltere’deki kalkınma ajanslarının kapatılması sonrasını da içeren ve 2010 sonrası olmak üzere dört döneme ayırmanın daha doğru olacağı değerlendirilmektedir.

3.2. İngiltere’de Bölgesel Kalkınma Ajansları

İngiltere’de bölgeler arası eşitsizlik ya da daha bilinen şekliyle kuzey ve güney bölgeleri arasındaki farklılık, 1850’li yıllardan beri tartışılan bir sorun olmuştur. Kuzey ve güney bölgeleri arasındaki bu eşitsizlik, İngiltere’nin 1973 yılında AB’ye üye olması ile birlikte topluluğun “ekonomik ve siyasi bütünleşme” hedefini tehdit etmeye başlamış ve bu nedenle AB’nin uygulamaya koyduğu bölgesel politikalar 1980’li yılların sonlarından itibaren İngiltere’de de hayata geçirilmeye başlanmıştır. İngiltere’de bölgesel politikalar, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması ile ademi-merkezileşme sürecine girmiş, ekonomik durgunluk döneminde 1999 ve 2000 yılları arasında kurulan bölgesel kalkınma ajansları bölge ekonomisini “dönüştürme” görevini üstlenmiştir (Çelik, 2017: 148).

Bölgesel Kalkınma Ajansları, kendi bölgelerinde ekonomik kalkınmayı, iş verimliliğini, yatırımı ve rekabetçiliği, istihdamı, becerileri ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmekle görevli bakanlık dışı kamu kurumları olarak faaliyette bulunmuşlardır (Politics, 2024).

Bölgesel kalkınma ajansları hem stratejik ekonomik organlar hem de operasyonel dağıtım organları olarak önemli sayıda program ve işlevi yerine getirmişlerdir. 2010 yılındaki kapanış duyurusuna kadar bölgesel kalkınma ajansları ulus-altı ekonomik kalkınmayla ilgilenen departmanlar için kilit stratejik ortaklar olmuşlardır (BIS, 2012: 12).

Bu kapsamda bölgesel kalkınma ajansları sadece 2002 ile 2008 yılları arasında 620 binden fazla yeni iş yaratılmasını veya korunmasını, 76 binden fazla yeni işletme kurulmasını, 6.600 hektardan fazla tarım arazisinin iyileştirilmesini, 1,6 milyondan fazla kişiye öğrenme fırsatları sağlanması ile beceri ve eğitimlerinin geliştirilmesinde desteklenmesini, bölgelerine yaklaşık olarak 8.2 milyon sterlin yatırım çekilmesini sağlamıştır (BESC, 2009: 1).

Ayrıca 2009 yılında Pricewaterhouse tarafından kalkınma ajanslarına yönelik yapılan bir değerlendirmede kalkınma ajanslarının harcamış oldukları her 1 sterlinin bölgesel brüt katma değere 4,50 sterlin katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Edwards, 2010: 3).

Yine İngiliz Sayıştay’ı tarafından yayınlanan bir raporda kalkınma ajanslarının harcamalarının her poundu için, diğer kuruluşlardan tahmini ek 2.80 pound daha fazla katkı sağladıkları, bölge düzeyinde yapılan bu harcamaların bir kısmının kalkınma ajansları olmadan gerçekleşmiş olsa da katılımlarının bölgesel olarak önemli projelerin başka türlü olabileceğinden daha hızlı ve güvenle ilerlemesini sağlayabileceği ve kalkınma ajanslarının ölçülmesi zor olsa da stratejik rolünün katma değeri ve fiziksel yenileme projelerinin sağlanmasında ortaklara verdiği desteğin bölgeler için önemli bir fayda sağladığı ifade edilmiştir (National Audit Office 2010: 5).

Bununla birlikte kalkınma ajanslarına yönelik çok farklı eleştirilerde dile getirilmiş ve bu eleştiriler neticesinde kalkınma ajanslarının kapatılmasına doğru giden bir süreçte yaşanmıştır. İngiliz Vergi Mükellefleri Birliği’nce hazırlanan bir raporda, kalkınma ajanslarının pahalı bir başarısızlık oldukları, kalkınma ajanslarının yalnızca İngiliz Hükümeti’ne karşı sorumlu oldukları ve yerel veya bölgesel otoritelere karşı bir sorumluluklarının bulunmadığından demokratik olmadıkları, ajansların birçoğunun sorumluluklarının başka kamu kurumlarınca da paylaşıldığı ve bunun kamu kaynaklarının israfına neden olduğuna yönelik eleştiriler dile getirilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 33).

Bazı İngiliz milletvekillerinin de kalkınma ajanslarının kuruldukları günden bu yana 17 milyar sterlin harcadıklarını, ancak bu durumun bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmadığını hatta uçurumun daha da genişlediğine yönelik açıklamaları olmuştur (Edwards, 2010: 5).

Kalkınma ajanslarının kuruluş amaçlarının Birleşik Krallık’ın farklı bölgelerindeki ekonomik büyüme arasındaki uçurumun kapatılmasına ilişkin hiçbir şey söylemediğini ve büyüme ile refahta bölgesel eşitsizlikler zaten yüksekse, kendi alanlarında benzer büyüme stratejileri izleyen bölgesel kalkınma ajanslarının bu açığı kapatmak için hiçbir şey yapamayacağına yönelik eleştirilerde olmuştur söylemeye neredeyse gerek yok.

Demiroğlu ve Demiroğlu (2014: 187-188) İngiltere’de bölgesel kalkınma politikaları ve stratejilerinin İş, Yenilik ve Yetenekler Bakanlığı (BIS) tarafından belirlendiğini ve uygulamanın ise Bölgesel Kalkınma Ajansları ve BIS tarafından desteklenen diğer meslek kuruluşları kanalıyla sürdürüldüğünü, bölgesel politikalar ve stratejilerin bir gereği olarak kalkınma ajanslarının ise 1998 tarihinde yasalaştırılan “Bölgesel Kalkınma Ajansları Kanunu”na dayanılarak hayata geçirildiğini ifade etmişlerdir.

Bu doğrultuda 1 Nisan 1999 tarihinde;

- East of England Development Agency-EEDA,
- East Midlands Development Agency-EMDA,
- One North East-ONE,
- South East England Development Agency-SEEDA,
- North West Development Agency-NWDA,
- South West of England Regional Development Agency SWEDA,
- Advantage West Midlands-AWM,
- Yorkshire Forward olmak üzere sekiz tane kalkınma ajansının kurulmuş,

Temmuz 2000 tarihinde de Londra’da kurulan Londra Kalkınma Ajansı (London Development Agency-LDA) ile birlikte toplamda dokuz kalkınma ajansın hayata geçirildiğini söylemişlerdir. Kalkınma ajansların kuruluşunda, dönemin İşçi Partisi hükümetinin iktisadi gelişme politikalarının içeriğine ve oluşturulmasına yönelik daha üst pencereden bakan bölgesel bir öznellik katma gayesinin hedeflendiğini, kalkınma ajanslarının 2001 tarihine kadar Çevre, Ulaşım ve Bölgeler Bakanlığı’na bağlı durumdayken, 2001 tarihinden itibaren sorumluluğun Ticaret ve Sanayi Bakanlığı’na devredildiğini, ayrıca kalkınma ajansların yenileme noktasındaki görevlerinde Toplum ve Yerel Yönetimler Bakanlığı’na karşı sorumlu tutulduklarını ve son olarak da Londra Kalkınma Ajansı haricindeki diğer kalkınma ajanslarını yarı-kamu kurumu statüsünde kurduklarını ifade etmişlerdir.

Bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluş kanununa göre Londra dışındaki diğer tüm kalkınma ajansları bakanlık dışı kamu kurumudur ve doğrudan doğruya bakan ve Parlamento’ya hesap vermekle sorumludurlar. Kalkınma ajanslarının günlük faaliyetleri ilgili işlerden sorumlu bir başkan bulunmakta olup, başkan ilgili bakan tarafından atanmaktadır.

Kalkınma ajanslarının karar organı 8 ila 15 kişiden oluşan yönetim kuruludur ve Londra Kalkınma Ajansı hariç olmak üzere diğer bütün kalkınma ajanslarının yönetim kurulu üyelerinin ilgili bakan tarafından atanacağı hüküm altına alınmış olmakla birlikte Londra Kalkınma Ajansı’nın yönetim kurulu üyeleri Londra Belediye Başkanı tarafından atanmaktadır (Karasu: 2005: 208).

Yönetim kurullarında toplam üye sayısının dörtte birini geçmeyecek şekilde dört yerel meclis üyesi ile en az üç kadın üyenin bulunması zorunlu olup, etnik üyelerin toplam üye sayısının %5’ini oluşturacağı ve bunlara ek olarak ayrıca en az bir üyenin kırsal bölgeleri temsil eden bir görüşe sahip olması ve o bölgenin vatandaşlarını temsil etmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır (Dura, 2007: 161).

Bölgesel kalkınma ajanslarının yönetimi kurulu için ilk atama genellikle 3 yıllığına yapılmaktadır ve daha fazla bir sürede görev yapılabilmesi için kurul başkanının tavsiyesi ile yeterli bir performans değerlendirmesi ve ilgili bakanların bu durumu kabul etmesi gerekmektedir. Bir Kurul üyesinin üçüncü dönem de hizmet vermek istediği durumlarda seçim rekabete tâbidir ve hiç kimse kalkınma ajanslarının yönetim kurullarında on yıldan daha fazla görev yapamamaktadır. Yönetim kurulunun kurumsal sorumluluğu, ilgili kalkınma ajansının merkezi hükümet tarafından tespit edilmiş olan amaç ve hedeflerini gerçekleştirmesi ile personel ve kaynakların etkin ve verimli kullanımının sağlanmasıdır (Harding, 2006: 140).

Yönetim kurulu üyeleri konularında uzmanlaşmış, iş, eğitim, ticaret odaları ve sendika temsilcilerinden oluşmakta olup, yönetim kurulu üyelerinin büyük bölümü iş hayatında çalışmış kişiler arasından, geriye kalan üyeler ise bölge yönetiminde, eğitim ve gönüllülük faaliyetlerinde, kırsal alanlarda, sendika veya derneklerde görev almış kişiler arasından seçilmekte ve kalkınma ajanslarında bir de danışma kurulu görev yapmaktadır (Apalı ve Yıldız, 2015: 81).

İngiltere’de kalkınma ajansları kendi aralarında iş birlikleri de yapabilmektedir. Kalkınma ajanslarının yönetim kurulu başkanları yaklaşık olarak her 6 haftada bir toplantı yapmakta ve toplantılar Bölgesel Kalkınma Ajansı Ulusal Sekreteryası tarafından düzenlenmektedir. Kurul başkanlarından biri 6 aylık zaman aralıklarında “Başkanların Başkanı” olarak görev yapmakta ve yönetim kurulu başkanları toplantılarda Başkanlar tüm ajansları etkileyecek temel konuları tartışarak, tüm bölgelerin ortak çıkarları kapsamında Hükümete birlikte politika önerilerinde bulunmanın yollarını araştırmaktadırlar (Harding, 2006: 144).

Kalkınma ajanslarının kurulmasına esas olan İngiltere Bölgesel Kalkınma Stratejisinin hedefleri; “işgücü becerisini geliştirmek, istihdamı artırmak, yeni teknolojileri üretmek ve kullanmak, sanayiden alınan ivme ile akademik programları ve akademik çevrelerle iş birliğini geliştirmek, firmaların verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak, devlet sanayi, akademik kuruluşlar ve meslek organizasyonları arasındaki ilişkileri güçlendirerek bölgesel kalkınmayı sağlamak olmuştur” (Demiroğlu ve Demiroğlu, 2014: 188-189).

Bu doğrultuda bölgesel kalkınma ajanslarının temel amacı ekonomik yenilenmenin ana itici gücü olmak ve bu amacı bölgesel ekonomik kalkınma ve yenilenmeyi koordine ederek gerçekleştirme şeklinde tanımlanmıştır (Yorku, 2023). Kuruluş kanunuyla bölgesel kalkınma ajanslarının amaçları; ekonomik gelişmeyi ve canlanmayı geliştirmek, iş etkinliğini, yatırımı ve rekabetçiliği sağlamak, istihdamı artırmak, istihdamla ilişkili becerilerin geliştirilmesini ve uygulanmasını teşvik etme ile sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak belirlenmiş olup, hayata geçirilmelerinden kısa bir süre sonra, bölgesel kalkınma ajanslarının ilk ana görevi sorumlu oldukları bölgeler açısından merkezi hükümetin rehberliği altında ve uyumlu bir şekilde stratejik bir vizyon geliştirmek olmuştur. Mevcut hükümet bölgesel kalkınma ajanslarının bölgesel ekonomik performansı canlandırması için belli öncelikler belirlenmesi ve bu öncelikleri gerçekleştirmesi için gerekli stratejileri hayata geçirmesini teşvik etmiştir (Harding, 2006: 139-140).

Karasu (2005: 211-212) ise kalkınma ajanslarının amaçlarını; bölgelerin ekonomik performanslarının artırılması, sürdürülebilir kalkınma, ulaştırma, çöp, konut yapımı, turizm ve kültür gibi farklı sektörlerle ilişkin bölgesel stratejilerin belirlenmesi, bölgelerin rekabet gücünün artırılması, istihdam ve üretkenliğin artırılması, bölgeler arasındaki eşitsizliğin azaltılması, fiziki ve toplumsal koşulların iyileştirilmesi, bütünleşik, sürdürülebilir ve tutarlı bir ekonomik stratejinin geliştirilmesi olmak üzere ekonomik amaçlar; kamu hizmetlerinin planlanması, ifası ve koordinasyonunda yaşanan ölçek sorununun aşılması olmak üzere idari amaçlar ile yetki ve gücün bölgelere aktarılacak karar almanın yerleştirilmesi, denetim faaliyetlerinin bölgesel paydaşların katıldığı kalkınma ajanslarının gerçekleştirmesini sağlayarak katılımcı ve demokratik bir yönetişimin sağlanması, bölgesel kimlikler konusundaki duyarlılıkların artırılması olmak üzere siyasal amaçlar şeklinde üçe ayırmıştır.

Dura (2007: 159-160), İngiltere’deki bölgesel kalkınma ajanslarının temel fonksiyonlarını; “bölgesel rekabet ve işbirliği çerçevesinde bölge ekonomisini canlandırmak, ekonomik gelişmenin ve yatırımların bölge düzeyinde faydasını yaymak ve maksimum fayda yaratmak, bölgeler arasındaki ilişkileri geliştirmek, Avrupa Birliğinin sağladığı yapısal fonların kullanımında yönetici rol almak, ulusal ve bölgesel olarak önem arz eden yatırım projelerinde ve yatırımların bölgesel düzeydeki koordinasyonunda roller üstlenmek, bölgelere yapılacak ve seçici nitelikte olan yardımlarda bakana tavsiyelerde bulunmak, bölge işletmelerine çeşitli konularda destek sağlamak ve yardım yapmak, kamu-özel ortaklığı ile yürütülen projelere katılarak yatırımları kolaylaştırmak, Teknoloji transferini kolaylaştırmak, teşvik etmek , yüksek eğitim enstitülerinin çalışmalarının sağlayacağı faydanın artmasına katkıda bulunmak, bölgelerin yeteneklerini geliştirmek-arttırmak, bölgenin dengeli gelişiminin gerçekleştirilmesini sağlamak, bölge işletmelerinin yenilik (inovasyon) faaliyetlerini arttırmak, rekabet ve verimliliği yükseltmek” olarak sıralamıştır.

Bölgesel kalkınma ajanslarının temel faaliyetleri ise; bölgeyi uluslararası arenada mükemmeliyet merkezi olarak konumlandırmayı amaçlayan bir bilim stratejisi oluşturmak, bölgesel ölçekte iş desteğine erişim noktasında işletme ve bireylerin sayısını artırmak için yeni bir iş destek hizmeti olan iş bağlantıları “Business Link” geliştirmek, otomobil fabrikalarının geleceğini korumaya yardımcı olmak, büyük ölçekli fiziksel yenilenmeyi destekleyerek ve sosyo-ekonomik yenilenme faaliyetinin diğer unsurlarını koordine etmek ve ekonomiyi dönüştürmeyi amaçlayan Yenilenme Bölgelerinin gelişimini desteklemek, yeni üniversitelerde dahil olmak üzere lisansüstü düzeyde becerilere sahip kişilerin sayılarını artırmak olarak çerçevelenmiştir (The National Archives, 2012: 8).

İngiltere’de kalkınma ajansların kuruldukları dönem ile daha sonraki dönemlere yönelik kaynak temini noktasında farklılıklar görülmüştür. 1999 ile 2002 yılları arasını kapsayan dönemde genel olarak ajansların bütçeleri “sponsor” kuruluşlarca sağlanmış ve bakanlıklar, genellikle ilgili oldukları hizmet alanındaki ajans faaliyetlerine doğrudan kaynak aktarmıştır (Demiroğlu ve Demiroğlu, 2014: 189).

2002 yılında kanunlaştırılan ve Tek Çanak olarak da adlandırılan program ile kalkınma ajanslarının finansman yapısı yeniden düzenlenmeye tabi tutulmuştur. Tek Çanak programı ile kalkınma ajanslarının ayrı ayrı bakanlıklardan sağladıkları fonlar tek bir yerde toplanmıştır. Bu kanun gereğince kalkınma ajanslarına; Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, Başbakan Yardımcısı Ofisi, Çevre, Gıda ve Kırsal İşler Bakanlığı, Eğitim ve Beceri Geliştirme, Birleşik Krallık Ticaret, Yatırım, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı’ndan kaynak sağlanmıştır (Aralı ve Yıldız, 2015: 82).

Bu sistemde kalkınma ajanslarına tahsis edilen kaynaklar artık hizmete özgü olarak verilmemiş, ajanslara genel amaçlı bir bütçe tahsis edilmiştir. 2002 yılı sonrasını kapsayan bu dönemde, kalkınma ajanslarının amaçlanan yeni çerçeve içerisinde faaliyet yürütmeleri gerekli görülmüş ve ajanslara yeni yetkiler, işlevler ve bütçe tahsis edilmiştir. Kaynak teminindeki bu değişimin yanı sıra kalkınma ajansları, İngiltere’nin AB üyeliği nedeniyle AB yapısal fonlarından da geniş ölçüde faydalanmışlardır (Demiroğlu ve Demiroğlu, 2014: 189).

1999-2000 ve 2006-2007 yılları arasında, bölgesel kalkınma ajansları yaklaşık olarak 15 milyar sterlin harcamışlar ve 2006-2007 yılında toplam yıllık harcamaları 2.3 milyar sterline ulaşmıştır. Buna ek olarak, bölgesel kalkınma ajansları yaklaşık olarak 9 milyar sterlin tutarındaki fonu da Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve İngiltere için Kırsal Kalkınma Programını ile birlikte yönetmişlerdir (Edwards, 2010: 4).

“Tek Program” a geçilmesinden itibaren 2007 yılına kadar gerçekleştirilen toplam harcamaların; %32’si fiziksel altyapıda olmak üzere yenileme yatırımı, %17’si işletme geliştirme ve rekabetçilik, %8’i insanlarla ilgili etkinlikler ve becerilerin geliştirilmesi konularında yapılmıştır. 2002-2007 yılları arasında kalkınma ajanslarının toplam harcamalarının kamu harcamaları toplamına oranı ise %0,7 olarak gerçekleşmiştir. Kalkınma ajanslarının kapatılma kararının verildiği zamanda ise sekiz ajans toplamda 1,6 milyar sterlin harcama taahhüdü ile 9.683 projeyi yürütmekte ve toplam 110 kuruluştaki temsil edilmekte olup, istihdamın en yüksek olduğu 2008-2009 döneminde kalkınma ajanslarının toplam personel sayısı ise 3.470 olmuştur (Demiroğlu ve Demiroğlu, 2014: 189-190).

İngiltere’de 2010 yılında iktidara gelen koalisyon hükümeti, yerel topluluklara ve yönetimlere müdahalede buldukları ve özerkliklerini ellerinden aldıkları, merkezileşmeyi artırdıkları ve demokratik meşruiyetlerinin olmadığı (Karasu, 2015: 298), 2008 yılında yaşanan küresel krizin devam eden etkileri, ajansların yönetilebilir olmaktan çıkması (Eren, 2016: 1423-1424) gibi gerekçelerle bölge kalkınma ajanslarını kaldıracaklarını açıklamışlar, ajansların kaldırılmasına yönelik bir takvim ilan etmişler ve bunun sonucunda Haziran 2010 tarihinde başlayan tasfiye süreci Haziran 2012 tarihinde tamamlanmıştır (Karasu, 2015: 298).

Dönemin koalisyon hükümetinin İngiltere’de bölge ölçeği uygulamasından vazgeçerek ulus altı düzeyde yeni bir mekânsal örgütlenme tercihi ortaya koymasıyla birlikte Yerel Girişim Ortaklıkları (Local Enterprise Partnership) uygulaması hayata geçirilmiştir. Bu birimler, kuruluşları ilgili bakanlık tarafından belirlenen ve ilgili bakanlığın yakın denetiminde olan kuruluşlar olarak yönetimlerinin özel sektör yöneticilerine verildiği, gönüllülük esasına dayalı piyasa tipi yapılar olarak ortaya çıkmıştır (Karasu, 2015: 300).

Yerel Girişim Ortaklıkları; firmalar ve yerel kamu otoriteleri arasında özel sektör liderliğindeki ortaklıklar olarak 2011 yılında kurulmuşlardır. İngiltere’de halihazırda her biri işgücü piyasalarını yansıtan ve ölçek ekonomileri sunan fonksiyonel bir şekilde ekonomik alanlarda faaliyet gösteren 38 Yerel Girişim Ortaklığı bulunmaktadır (House of Commons, 2019:7).

Yerel Girişim Ortaklıkları Galler, İskoçya veya Kuzey İrlanda’da bulunmamakla birlikte İskoç hükümeti yerel yönetim, özel sektör, eğitim ve beceri sağlayıcılar ve diğer yerel paydaşlar arasındaki benzer ortaklıklar içeren birkaç bölgesel ekonomik ortaklığı desteklemektedir (Instute for Government, 2023).

Mevcut yerel girişim ortaklıklarının %51’i garanti ile sınırlı şirket ve %41’i de yerel yönetimler ve şirketlerin gönüllü olarak oluşturdukları adi ortaklık statüsünde olup, kalkınma ajanslarının yönetimleri özel sektöre bırakılmıştır. Bu doğrultuda, Yerel Girişim Ortaklıklarının yönetim kurulu başkanlarının özel sektör temsilcisi olması zorunluluk olup, üyelerin de büyük çoğunluğu yine özel sektör temsilcilerinden oluşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 34).

Yerel ekonomik paydaşları bir araya getirmede kilit bir rol üstlenen Yerel Girişim Ortaklıkları *“kendi bölgelerinde sürdürülebilir özel sektör öncülüğünde büyümeyi ve iş yaratmayı yönlendirmek için net bir vizyon ve stratejik liderlik sağlamak”* amacıyla hayata geçirilmiş kurumlardır (HM Government, 2018: 4-12). Bu bağlamda Yerel Girişim Ortaklıkları Mart 2017 itibarıyla 130.000’den fazla işletmeyi ve 95.000’den fazla öğrenciyi desteklemiş, 145.000’den fazla yeni iş yaratılmasına yardımcı olmuş ve 30.000 yeni evin inşasını hızlandırmıştır (Shared Intelligence, 2017: 4).

Ayrıca Yerel Girişim Ortaklıklarının; yerel yatırım önceliklerini belirlemek için merkezi hükümetle birlikte çalışmak, insanların işe geri dönmesine yardımcı olmak için yerel işverenler ve iş merkezleriyle birlikte çalışmak, işletmelerin yerel olarak nasıl düzenlendiği konusunda değişikliklere öncülük etmek, hızlı büyüyen yerel işletmeleri desteklemek ile dijital altyapı ve yenilenebilir enerji projeleri gibi ulusal önceliklerin sağlanmasına yardımcı olmak gibi görevleri bulunmaktadır (Instute for Government, 2023).

Yerel Girişim Ortaklıklarının başlangıçta kendi fonlarını finanse etmeleri amaçlanmış, ancak 2011 yılında bir defaya mahsus olmak üzere başlangıç finansmanı tahsis edilmiştir. 2011 yılından itibaren de bu kurumlar faaliyetlerini yerel olarak desteklemek için Bölgesel Büyüme Fonu ve Büyüyen Yerler Fonu gibi merkezi para kaynaklarına erişime sahip olmuşlardır. Yerel Girişim Ortaklıkları kuruldukları 2010/11 yılları ile 2019/20 yılları arasında yaklaşık 12 milyar sterlin tutarında bir kamu finansmanı almıştır. Bununla birlikte 2019 yılında Kamu Hesapları Komitesi (PAC), harcamaların düzgün bir şekilde değerlendirilmediğine dair endişelerini dile getirmiş ve PAC soruşturması, LEP’lerin Yerel Büyüme Fonu tahsisatlarını 2017/18’in sonuna kadar geçen üç yılda 1,1 milyar sterlinin üzerinde az harcadıklarını ortaya çıkarmış ve bunun da yerel büyüme için iddialı projeler sunma kapasitelerine sahip olmadıklarına dair endişeleri artırmıştır (Instute for Government, 2023).

Bununla birlikte Yerel Girişim Ortaklıklarının tüzel kişiliği bulunmamakta olup, sabit gelir kaynakları, fonksiyonel coğrafi sınırları, yerel ya da bölgesel kalkınmaya yönelik kanuni olarak belirlenmiş yetkileri yoktur. Yerel Girişim Ortaklıklarına yöneltilen bir diğer eleştiri konusu ise hizmet ve kaynak kullanımı açısından ölçek tartışmalarına neden olması olmuştur. Ayrıca bu yapılara ilişkin

olarak kurumsal kapasiteleri ve hareket serbestilerinin çok sınırlı olmasından dolayı ölü doğmuş kurumlar oldukları ve kamu örgütlenmesinin daha parçalı bir yapıya bürünmesine neden oldukları yönünden eleştiriler de getirilmiştir (Karasu, 2015: 301).

4. Sonuç

Günümüz dünyasında bölgeler arası dengesizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin karşı karşıya oldukları önemli bir problem olagelmıştır. Bu problem daha çok az gelişmiş ülkelerde kendini daha fazla göstermekle birlikte sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından gelişmiş ülkelerde de kendi içinde görece olarak gelişme farklılıkları bulunan bölgeler ortaya çıkmıştır. Ülke içinde zamanla ortaya çıkan bu gelişmişlik farkları pek çok sosyal ve ekonomik sorunları beraberinde getirmiş ve bu nedenle ülke genelinde sosyoekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmaya yönelik yeni yaklaşımlar gündeme gelmeye başlamıştır.

Bu minvalde özellikle küreselleşme sürecinde daha da ön plana çıkan değişim ve dönüşümler kalkınma politikalarının hedef ve uygulamalarında da değişimlere neden olmuş ve beraberinde yeni bir yönetim ve örgütlenme yapısının zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu paradigma değişimi zaman içerisinde merkezî bir yaklaşımdan ziyade âdem-i merkezi bir yapıya doğru evrilmeye başlamış ve bu süreç dahilinde kalkınma ajansları ortaya çıkmıştır.

İngiltere’de kalkınma ajanslarının ilk örneklerini oluşturan kurumlar ise 1960’lı yıllar itibariyle ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk olarak 1965 yılında İskoçya ve Adalar Kalkınma Kurulu ve daha sonra Orta Galler Kalkınma Şirketi kurulmuş, akabinde 1976 yılında İskoç Kalkınma Ajansı, 1977 yılında ise Kırsal Galler Kalkınma Kurulu hayata geçirilmiştir. Kurulan bu birimler hükümet programları dahilinde projeleri hayata geçirmişler ve sınırlı alanlarda kendi karar verme yetkilerine haiz olmuşlardır.

İngiltere’deki bölgeselleşme politikaları 1980’li yıllardan itibaren Avrupa Birliği’nin bölgeselleşme paradigmasına paralel bir şekilde değişim ve dönüşüm geçirmeye başlamış, 1990’lı yıllara gelindiğinde ise bölgeselleşme politikalarında bölgelerarasında eşitsizlikleri gidermek amacıyla aşağıdan yukarı doğru gelişen ve kökenleri 1960’lı yıllara kadar giden bölgeselleşme hareketleri ile bölge tabanlı ve bölgelerarası rekabet ilkelerine dayanan AB politikalarının yönlendirdiği bölgeselleşme kökenli uygulamalar etkinliğini artırmaya başlamıştır.

Yaşanan paradigma değişimi sonucunda İngiltere’de ilk olarak 1999 yılında 8 adet kalkınma ajansı kurulmuş, 2000 yılında ise Londra Kalkınma Ajansının kurulmasıyla kalkınma ajansı sayısı dokuzaya yükselmiştir. Kalkınma ajanslarının temel amacı ekonomik yenilenmenin ana itici gücü olmak ve bu amacı bölgesel ekonomik kalkınma ve yenilenmeyi koordine ederek gerçekleştirme şeklinde tanımlanmış ve bu doğrultuda kalkınma ajanslarına bölgesel rekabet ve iş birliği çerçevesinde bölge ekonomisini canlandırmak, ekonomik gelişmenin ve yatırımların bölge düzeyinde faydasını yaymak ve maksimum fayda yaratmak, bölgeler arasındaki ilişkileri geliştirmek çeşitli fonksiyon ve görevler yüklenmiştir.

İngiltere’de 2010 yılında iktidara gelen koalisyon hükümeti, yerel topluluklara ve yönetimlere müdahalede buldukları ve özerkliklerini ellerinden aldıkları, merkezileşmeyi artırdıkları ve demokratik meşruiyetlerinin olmadığı 2008 yılında yaşanan küresel krizin devam eden etkileri, ajansların yönetilebilir olmaktan çıkması gibi gerekçelerle bölge kalkınma ajanslarını kaldıracaklarını açıklamışlar ve bunun sonucunda Haziran 2010 tarihinde başlayan tasfiye süreci Haziran 2012 tarihinde tamamlanarak kalkınma ajanslarının faaliyetlerine son verilmiştir.

Kalkınma ajanslarının faaliyetlerine son verilmesiyle 2011 yılında firmalar ve yerel kamu otoriteleri arasında olan ve özel sektör liderliğinde bulunan 38 Yerel Girişim Ortaklığı oluşturulmuştur. Bu kuruluşlar kendi bölgelerinde sürdürülebilir özel sektör öncülüğünde büyümeyi ve iş yaratmayı

yönlendirmek için net bir vizyon ve stratejik liderlik sağlamak amacıyla hayata geçirilmiş kurumlar olup, yerel yatırım önceliklerini belirlemek için merkezi hükümetle birlikte çalışmak, insanların işe geri dönmesine yardımcı olmak için yerel işverenler ve iş merkezleriyle birlikte çalışmak, işletmelerin yerel olarak nasıl düzenlendiği konusunda değişikliklere öncülük etmek, hızlı büyüyen yerel işletmeleri desteklemek ile dijital altyapı ve yenilenebilir enerji projeleri gibi ulusal önceliklerin sağlanmasına yardımcı olmak gibi görevleri bulunmaktadır.

Bununla birlikte bu yapıların tüzel kişiliğinin olmaması, sabit gelir kaynaklarından yoksunluk, fonksiyonel coğrafi sınırlarının olmaması ve yerel ya da bölgesel kalkınmaya yönelik kanuni olarak belirlenmiş yetkilerinin bulunmaması en zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Özel sektörün öncü rol oynayabildiği gelişmiş ülkelerde bu yapıların zayıf yönleri giderildiğinde etkinliklerinin artabileceği değerlendirilmekte birlikte, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik yaşamın kendi zorlukları dahilinde yerel girişim ortaklıklarının yukarıda bahsedilen eksikliklerinden dolayı yerel ya da bölgesel kalkınmanın sağlanmasında da lokomotif bir etki ortaya koyamayacakları değerlendirilmektedir.

Çatışma Beyanı (Competing Interests)

Çalışmanın yazarları, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

The authors’ declare that they have no competing interests.

Destek ve Teşekkür (Fundings and Acknowledgments)

Çalışma, kamusal, özel, ticari nitelikte ya da kâr amacı gütmeyen herhangi bir kurumdan destek alınmadan hazırlanmıştır.

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Etik Beyanı (Ethical Statement)

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Araştırmacıların Katkı Oranı (Authors’ Contributions)

Yazarlar çalışmaya eşit oranlarda katkı sağlamışlardır.

The authors contributed equally to the study.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Acar, T. (2006). *Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynağının Rolü ve Balıkesir İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akiş, E. (2011). Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımındaki Gelişmeler ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 44: 237-256.
- Apali, A. ve Yıldız, R. (2015). Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(23): 66-88.
- Avaner, T. (2005). BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?. M. Turan (Ed.), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?* (239-262), Paragraf Yayınevi, Ankara.
- Baykal, N. (2010). *Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- BESC. (2009). *Regional Development Agencies*. House of Commons Business & Enterprise Select Committee, London.
- BIS. (2012). *Closing The RDAs, Lessons from the RDA Transition and Closure Programme*. Department for Business Innovation & Skills, London.
- Cankorkmaz, Z. (2011). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:26, Sayı:1: 113-138.
- Çelik, F. (2017). Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi: İngiltere ve Türkiye Örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2: 145-171.
- Demirci, A.G. (2003). Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, Yıl:4, Sayı:15: 16-20.
- Demirel, D. (2015). İngiltere’de 1990 Sonrası Bölgeselleşme Politikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2): 85-94.
- Demiroğlu, M. ve Demiroğlu, E. T. (2014). Türkiye ve İngiltere Kalkınma Ajansları: İngiltere Deneyiminden Alınabilecek Dersler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 48: 176-199.
- DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara.
- Dura, Y.C. (2007). Dünya Uygulamaları Bağlamında “Kalkınma Ajansları”nın Yapısal Analizi. *Türk İdare Dergisi*, Haziran, Sayı:455: 141-171.
- Edwards, G. (2010). *The future of RDAs*. CEM Occasional Paper Series, The College of Estate Management.
- Eren, F. (2016). Regional Development Agency Experiences in UK. *International Journal of Social Science and Economic Research*, Volume:01, Issue:09: 1411-1435.
- Eren, H. ve Cidecigiller, A. (2011). Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İÜHFİM*, C. LXIX, S.1-2: 391-409.

- Halkier, H. (2006). Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives. *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu* (3-15), TEPAV, Ankara.
- Harding, R. (2006). İngiltere ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu* (137-160), TEPAV, Ankara.
- HM Government. (2018). *Strengthened Local Enterprise Partnerships*. Ministry of Housing, Communities and Local Government, London.
- House of Commons. (2019). *Local Enterprise Partnerships: Progress Review One Hundred And Fifth Report Of Session 2017–19*. House of Commons, London.
- Institute for Government. (2023, 02 Ağustos). *Local Enterprise Partnership*. <https://www.instituteforgovernment.org.uk/article/explainer/local-enterprise-partnerships>.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Avrupa Birliğinde Kalkınma Ajansları*. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karasu, K. (2005). İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları. M. Turan (Ed.), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?* (197-238), Paragraf Yayınevi, Ankara.
- Karasu, K. (2015). Kalkınma Ajansları: “Modelimi Kaybettim. Hükümsüzdür” (Ölçek Siyasetinin Yerelliği). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 70, No. 2: 273 – 316.
- Keleş, R. ve Mengi, A. (2013). *Avrupa Birliği’nin Bölge Politikaları*. Cem Yayınevi, İstanbul.
- Kumral, N. (1993). *Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviği*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kuran, İ. (2019). *Kalkınma Ajanslarının Kurumsal Sorunları ve Çözümlerine İlişkin Ampirik Analiz: Türkiye Örneği*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Morgan, K. (2002). *The English Question: Regional Perspective On A Fracturation*. *Regional Studies*, (797-810).
- National Audit Office. (2010). *Regenerating The English Regions: Regional Development Agencies’ Support To Physical Regeneration Projects*. The Stationery Office, London.
- OECD. (2023, 31 Temmuz). *Regional Development Policy In The United Kingdom. OECD Regional Outlook 2019: Leveraging Megatrends for Cities and Rural Areas*, <https://www.oecd.org/cfe/United%20Kingdom.pdf>.
- Özen, P. (2005, 04 Temmuz). *Bölge Kalkınma Ajansları*. TEPAV, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf.
- Öztürk, S. ve Sözdemir, A. (2014). *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye’deki Uygulama Süreci*. Küresel İstikrar ve Büyüme ve İktisadın Durumu Uek-Tek Konferansı, Antalya.
- Politics. (2024, 21 March). *Regional Development Agencies*, <https://www.politics.co.uk/reference/regional-development-agencies/>.
- Rösch, İ.A. (1992). *Almanya’da Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları*. DPT Yayınları, Ankara.
- Sezgin, A. (2013). *Kalkınma Ajansı Uygulamasının Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülke Örnekleri Açısından Sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Shared Intelligence. (2017). *The Future Of Local Enterprise Partnerships*. London.
- The National Archives. (2012). *Records Of The Regional Development Agencies 1999 – 2012*. London.

Turan, S. (2007). *Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

UK 2070 Commission. (2019). *Lessons for Policy from Establishing and Running the former Northwest Development Agency*. The Heseltine Institute for Public Policy Practice and Place, University of Liverpool.

Yıldırım, M. M. (2015). *Türkiye’de Kalkınma Ajansları*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır.

Yılmaz, B. (2011). Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Yeni Bir Model Olarak Kalkınma Ajansları. *Journal of Management and Economics Research*, 9 (15): 29-41.

Yorku. (2023, 01 Ağustos). *England’s Regional Development Agencies Proposed Model Publication Scheme Prepared in Accordance With Section 19 Of The Freedom Of Information Act 2000*, http://www.yorku.ca/ishd/LEDCD.SP/Links%20BQ/U1_UK%20RDA.pdf.